

Onbevoegden en Indringers.

I.

Er is op 't oogenblik in Nederland gebrek aan velerlei, aan koren, aan steenkool, aan petroleum, tot zeep toe. En helder is de toekomst in dit opzicht niet.

Maar waaraan voorloopig geen gebrek bestaat, en ook nog niet te vreezen is, dat zijn de vertalingen van boeken uit den vreemde. Reeds lang leverden Engeland, Duitschland en Frankrijk daarvoor het noodige. De laatste jaren zijn de Noorsche landen en Italië er bij gekomen, en nog is er geen einde.

Of dit nu een verblijvend verschijnsel heeten mag, zullen we op 't oogenblik maar onbesproken laten. Ongetwijfeld kan het goede uit den vreemde, met wijsheid overgebracht, ook hier nut stichten, en heeft dit al eeuwenlang gedaan. Toch hebben vele overzettingen ook een invloed ten kwade, en het is daarop, dat ik wil wijzen, nu hiertoe een bijzondere aanleiding bestaat.

Op verschillende wijzen kan een boek, uit den vreemde overgebracht, schade doen, b.v. als de inhoud niet deugt. We bepalen ons hier echter tot een beschouwing uit letterkundig oogpunt. We willen letten op taal en stijl.

Dat in een boek, opzettelijk in onze taal overgebracht, ook goed Nederlandsch gebruikt wordt, is zeker geen onredelijke eisch. Toch zal, wie als schrijver dezes nog al vertaald werk moet lezen — niet altijd voor zijn genoegen! — bij kennis van zaken moeten erkennen, dat tegen dien eisch vaak schromelijk wordt gezondigd. Niet weinig vertaalde boeken schijnen overgezet door menschen, die van de vreemde taal slechts oppervlakkig wat weten en van de onze nog minder. Welk fraai werk zoo ontstaat kan ieder begrijpen. De eenige ontschuldiging voor zulk knoeien is, dat het een broodwinning geeft, hoewel meestal een schrale. Ik zeg dit niet om het vertalen zelf af te keuren, — meermalen bracht ik zelf schrijvers in het Nederlandsch over, zooals Funke en Tophel, — maar... doch laat liever voorbeelden spreken. Veel moeite kost dit niet: in een kwartier haalt men een heelen oogst binnen.

Eenige jaren geleden verzocht iemand mij een vertaling van hem te beoordeelen. Ik vond daarin o.a., dat sommige dingen den schrijver „als een *Alp* op het hart lagen.” Een heel vrachtige voorzeker! Wat was het geval? Dat het Deutsche „*Alp*” ook beduidt *nachtmerrie*, had de vertaler eenvoudig niet geweten.

Herhaaldelijk kan men in boekjes, verslagen, enz., lezen, dat bij feesten de gasten zich het voorgezette „*goed lieten smaken*.” Wel jammer, dat er niet bij staat, hoe die kunst vertoond wordt. 't Zou anders heel eenvoudig zijn.

Een andere uitdrukking, die vooral in den laatsten tijd maar klakkeloos wordt overgenomen, zelfs in Christelijke dagbladen, is: „*We zijn er op aangewezen*,” aangewezen b.v. op zooveel brood, op zooveel rijst. Niemand schijnt te begrijpen, dat dit in goed Nederlandsch moet luiden: *We moeten het er mee stellen*. De een bouwt den ander na.

Daarvan liggen de voorbeelden maar voor het grijpen, getuige het onzinnige, uit den vreemde binnengeslopen: „in de vijftiger jaren!” Dit moet dan beduiden: de jaren die op 50 eindigen, b.v. 1852, 1855, enz. Maar ieder gevoelt: zoo spreekt geen Nederlander. En toch vindt dit Germanisme gebruikers, vooral in de Christelijke pers! Voeg hierbij uitdrukkingen als: „*dat verstaat zich*.” (Lees: dat spreekt vanzelf.) Voorts het leelijke „*voorraadig*” in plaats van het goed Nederlandsch *voorhanden*.

Tot nog toe had ik gemeend, dat een dame, als zij uit wil gaan, zich *verkleedt*. Mis! In een der nieuwste, vertaalde boeken lees ik, dat zij zich „*omkleet!*”

Herhaaldelijk vindt men in vertalingen het woord „*onwillig*,” waar toch van willen of niet willen geen sprake is. Hoe komt dat dan? Wel, er staat in het Duitsch

„*unwillig*,” en dat beteekent immers „*onwillig!*” Wie het maar gelooven wil. Intusschen komt er zoo onzin te staan.

In zeker vertaald boek las ik: „Het was nu het laatst van November, en de kinderen verheugden zich al op het komende Kerstfeest.” Toen dacht ik: wat knappe kinderen toch! Wie zich op Kerstfeest verheugen wil, kan dit toch *alleen* doen als het er is, dus 25 en 26 Dec. Maar deze kinderen zijn *tegelijk* blij in Nov. en Dec.! Vanwaar zulk een dwaasheid? Omdat de vertaler niet wist, dat „*zich op iets verheugen*” in onze taal nooit beteekenen kan „in het vooruitzicht op iets.” Dat is zuiver Duitsch.

Datzelfde geldt van uitdrukkingen als: „*een duchtig zendeling*,” of „*hopelijk* zal hij komen.” Hier is maar botweg voor het Duitsche woord een ander gezet, dat, wat het wezen mag, zeker geen Nederlandsch is. Maar het lijkt er toch zoowat op, en er zijn altijd menschen, die zulke vertalingen uitgeven, en nog dwazer menschen, die er voor betalen.

In een gesprek, mede vertaalwerk, leest men:

„Hebt gij uw vriend niet meegebracht?”

„Neen hij is ziek.”

„Wat heeft hij?”

De vertaler weet blijkbaar niet, dat wij zeggen: *Wat scheelt hem?* en dat „*wat heeft hij?*” Fransch is in dien zin.

Maar 't wordt nog fraaier: Een der sprekers verklaart: „'t Is jammer, ik had zoo verlangd *zijn kennis te maken*.” Zou nu de overzetter geheel vergeten zijn, dat men in onze taal zegt: *kennis met hem te maken?*

Dergelijke plompe overzettingen, woord voor woord uit een vreemde taal, vindt men telkens. Zoo las ik: „*openlucht vergadering*,” blijkbaar maar weer een domme weergeving van het Engelsche *open air meeting*. Onze goed Hollandsche woorden als buitenpartij, buitenlucht, hadden hier toch als voorbeelden kunnen dienen!

Van het verhaal, waarin een kantoor voorkomt met „*overzee-betrekkingen*,” en een voorzitter wordt vermeld die „*bemerkingen*” vraagt op gelezen notulen, zullen we verder maar zwijgen. De gegeven voorbeelden waren met honderden te vermeederen, maar zeggen reeds genoegzaam, hoe door onbevoegden in vertaalwerk onze taal bedorven wordt. Zij loodsen en smokkelen de vreemde indringers, de niet-Nederlandsche woorden binnen, en hun geknoei bederft de Nederduitsche sprake. Dit zou gauw uit zijn, als zulke vertalingen niet meer werden uitgegeven. Doch de uitgever rekent er op, dat het boek toch wel verkocht zal worden. De schuld ligt dus eigenlijk grotendeels bij de koopers er van. Doch men vergete niet, dat zooveel lezers de bekwaamheid missen om goed werk van slecht te onderscheiden. Daarom moet ons volk ten dezen voorgelicht, en dat is mede de bedoeling van dit opstel.

Waar het toe leidt, als onze taal zoo telkens mishandeld wordt en beroofd van eigen leven, hopen we nader te zien.

A. J. HOOGENBIRK.

Iets over lezen.

Er zijn menschen, die een boek lezen alleen om de sensatie.

Hoe romantischer en wonderbaarlijker het verhaal is, hoe mooier zij het vinden.

En als 't uit is, leggen zij het boek neer met een zucht van verlichting, omdat het nog zoo goed afliep. Omdat, ondanks zoo velerlei bezwaren, ze elkaar toch nog kregen.

Ze leggen het boek neer, om er verder niet naar om te zien. 't Was hun een tijdpassering, het te lezen. Maar als goeie vrienden, tot welke men gedurig wederkeert, beschouwen zulke lezers hun boeken niet. En wat zij lezen

Onbevoegden en Indringers.

II.

W e hebben gezien, hoe uit allerlei oorzaak tal van vertaalde boeken prulwerk zijn, doordat de overzetter, of veelal overzetter, noch de vreemde taal, noch de onze kent, en daardoor vanzelf de beteekenis niet vat.

Een winkelier, die verklaart: „Deze goederen heb ik niet voorradig”; een dame, die er over klaagt dat we thans op zoo en zooveel daags „aangewezen zijn,” toonen beiden gebrek aan kennis of aan ontwikkeling. Maar in elk geval verstaan zij de Nederlandsche taal niet, anders zouden zij niet spreken in verknoeid Duitsch, gelijk de bovenaangeduide woorden zijn, maar zeggen: „Ik heb de goederen niet voorhanden,” en: „Wij moeten het daarmee stellen.”

Evenwel al verstaat men grondig de beteekenis van een woord in de vreemde zoowel als in de eigen taal; al weet men het juiste woord voor de overzetting, toch staat daarmee nog niet vast, dat de vertaling goed is.

Kort geleden werd iemand aangesteld voor de briefwisseling van een onzer groote kantoren met het Buitenland. Daar ik hem en zijn patroon kende, vroeg ik den laatste na een paar weken hoe de nieuw aangestelde het maakte. „O,” was het antwoord, „hij werkt heel goed en nauwgezet, en is wat de regels der vreemde talen betreft, ons allen vooruit. Toch zal hij nog veel moeten aanleeren, om 't zoo te zeggen als 't gebruik dat wil, en zoo als de menschen gewoon zijn zich in het dagelijksche leven uit te drukken. Dat is uit geen boeken te halen. Ook het beste woordenboek laat u daarbij in den steek.”

Ik begreep, wat de patroon bedoelde. Al kiest men het juiste woord, dat is niet genoeg. Ook zinsbouw, zinswending en wijze van uitdrukken, moeten zijn naar den aard der taal, waarin men schrijft. Anders krijgt men bij overzettingen in onze taal b.v. niet anders dan Engelsch, Duitsch of Fransch in Nederlandsche woorden.

Een voorbeeld: Er is een Engelsch spreekwoord: „to kill two birds with one stone.” Dat is letterlijk „twee vogels dooden met één steen.” Zal ik dat nu zoo vertalen? Wel neen. Want een Nederlander drukt dezelfde gedachte uit door: twee vliegen in een klap slaan. En op het weergeven der *gedachten* komt het aan, niet allereerst op woordelijk overzetten.

Een zeer sprekend voorbeeld is 't volgende: In Bileams geschiedenis wordt vermeld, hoe deze ziener zich zelf noemt den man, dien de oogen *geopend* zijn. Zoo heeft het onze Statenvertaling, doch in het oorspronkelijke staat, dat de oogen *gesloten* zijn. Hoe konden dan de overzeters schrijven *geopend*? Wel — Bileam spreekt van „gesloten,” wijl de zieners gewoon waren de oogen te sluiten bij het doen hunner godssprake, om zoo afgezonderd te zijn van het zichtbare. In het Oosten begreep ieder dit „gesloten.” Maar stond het zoo in onze overzetting, dan zouden de meeste lezers begrepen hebben, dat Bileam *niet* zag, terwijl de bedoeling juist is, hij zag meer dan anderen.

Door aldus niet woordelijk, maar naar den zin te vertalen, hebben de overzeters juist goed werk geleverd.

Op den zin, de bedoeling komt het aan, en die moet gegeven worden zoo zuiver mogelijk in de taal, waarin men overzet.

Daarbij dient gelet op het taaleigen en de wijze van uitdrukking.

Ik las onlangs:

„Op den door de regens, die in den laatsten tijd gevallen waren, doorweekten en slechts met enkele boomen beplanten weg, reed een wagen.”

Daar zijn nu zeker allemaal Nederlandsche woorden gebruikt en toch deugt deze vertaling niet. Zooveel voorvoegsels als hier voor het woord *weg* komen, lijdt onze taal niet. De afstand tusschen *den* en *weg*, die bijeen behooren, is veel te groot.

Evenzoo ondeugdelijk is dit:

„Zij was staan gebleven om te luisteren naar het lustig gezang, dat uit de boerenwoning, die bezijden den weg op een hoogte met mos begroeid gelegen was, haar tegenkwam.”

Ook hier laat de woordenkeus en schikking veel te wenschen.

Wat velen vertalers en vertaalsters ontbreekt, is daarbij kennis van het land en het volk, waarover zij hebben te spreken. Toch is die kennis dringend noodig, zoowel voor den overzetter als voor den lezer. Deze laatste echter kan daarvan meestal geen bijzondere studie maken, en heeft er ook een zeker recht op, dat degene, die hem de vertaling levert, ook zorg voor de onmisbare duidelijkheid van al wat strekken kan om het vreemde boek ook hier leesbaar te maken.

A. J. HOOGENBIRK.

LETTEREN EN TAAL.

VRAGENBUS (Troetel - Lollardisme.)

D. te N. Mag ik ook nog een verklaring vragen van een woord, n.l. *troetelkindje*. Wat beteekent eigenlijk *troetel*?

Antw. — *Troetel* komt van een oud woord, dat beduidt *geliefd of bemind*. Troetelen wil eigenlijk zeggen: herhaaldelijk liefde bewijzen. Vandaar troetelkind voor een kind, dat gedurig geliefkoosd wordt.

Ik las: In die dagen werd men in Engeland tot den brandstapel verwezen, op louter beschuldiging van *Lollarisme*. Wat was Lollardisme?

W. W.

Antw. — Lang vóór de Hervorming waren er Christenen, die van de leugenen en dwalingen des pausdoms niet wilden weten, maar zich hielden aan het Woord Gods, voorloopers van het Protestantisme. Zulke waren in Noord-Italië de Waldenzen, in Engeland de Lollarden, die beiden natuurlijk veel te lijden hadden van de Roomsche staatskerkelijke macht.

A. J. H.

Peper en Zout

Verkleeden en Omkleeden. 1)

Een dame, die uit wandelen gaat, zou zich verkleeden? Och, kom!

Dat strijdt toch tegen Nederlandsche zeden?

Zij maakt haar kleed niet tot een mom,
Zij kleedt zich om.

LUCTOR.

1) Naar aanleiding van een opmerking in het artikel „Onbevoegden en Indringers” I. — in No. 39. — Volgens van Dale, Groot Woordenboek, blz. 1213 en 1866, beteekent omkleeden: anders kleeden, terwijl verkleeden zeggen wil: zich anders kleeden om zich te vermommen.

Voor den duurzamen vrede.

Wij strijden voor een vreedrijk,
Dat eeuwig duren zal;
't Zal spoedig komen, 't scheelt niet veel,
Of Rusland heeft het al. 1)
Wij willen, dat heel 't aardrijk thans
Den vreed voorgoed geniet;
Aan allen oorlog komt een eind —
Alleen aan dezen niet.

LUCTOR.

1) „Rusland spoedt zich naar het Duizendjarig Rijk, nog voor deze oorlog voorbij is.” (Westminster Gazette.)

doch innig gelukkig en het brekend oog gericht op een heerlijkheid, die hem werd geopend. En nu hadden de oogen van het beeld een blijde verrukking uitgestraald en ze waren geweest als oogen, die wenkten en noodigden, en daar plotseling was het, als kwam zijn moeder aan over het slagveld en vatte hem bij de hand om hem te geleiden op zijn verdere schreden.

Eensklaps eindigde de reeks der tafereelen, dat was het laatste geweest, het was hem alsof hij weder ontwaakte... en weder werd zijn oog gebonden door het schouwspel daar buiten de kluis van dien vromen kluisenaar, die daar geknield lag met Arnoud naast zich.

Nu stonden ze op en hij hoorde hoe ze verder spraken, en hij zag, hoe Arnoud, wiens gelaat naar het venster was gekeerd, had geschreid, en hoe er een wonderlijke uitdrukking van vrede in zijn oogen lag, en zijn gelaat met de blonde lokken, toen hij opzag naar den kluisenaar, was als het gelaat van een engel.

En hij zag, hoe de kluisenaar hem de handen op het hoofd legde en hem zegende....

Toen zonk Kuno, door een wondere aandoening overmand, weer neder op zijn legerstede, en de dappere ridder met het teedere hart schreide.

Wat was toch steeds dat wondervolle geweest in zijn leven, dat hem immer had gevolgd, en dat hem steeds had getrokken? Dat hij nog maar nooit had kunnen begrijpen, maar waar ook de sterren hem van hadden gesproken?

O, er was een zekerheid in hem, dat hij het nu weldra zou kennen! Ook hem was het thans, zooals straks Arnoud, te moede als een pelgrim, die lang heeft gereisd en van af de hooge toppen reeds een enkele maal zijn tehuis heeft gezien, doch die eindelijk is aangekomen en ten slotte gereed staat met den klopper van de deur in de hand om binnen te treden.

(Wordt vervolgd.)

Naam en Bloed. 1)

Gij kunt veranderen van namen,
Gelijk uw Deutsche bloedverwant
Verwisselde van Kouseband,
Maar als ge u voor uw naam moet schamen,
Hoe vreeslijk moet
Het dan wel zijn voor uw gemoed,
Dat in uw adren
Het bloed stroomt van uw vadren:
Het Deutsche bloed.

LECTOR.

1) De Engelsche koning staat in den Almanach de Gotha aangeduid als George van Saksen-Coburg, naar den naam van zijn grootvader, den gemaal van koningin Victoria. Met dien Deutschen naam, zoo wordt bericht, wil de koning voortaan niet meer genoemd worden.

Psalm 58. 1)

Gij wilt geen daden van vergelding;
'k Geloof het graag, en het verblijdt me zeer;
Maar dat ge ze uitschraapt uit uw Psalmboek,
Strekt geenszins u tot onverganklijke eer.
Dat Boek spreekt niet van menschenweerwraak,
Maar van het wraakgericht van God den Heer.

LECTOR.

1) De autoriteiten van de Engelsche kerk hebben besloten, Psalm 58 uit het Psalmboek te verwijderen, omdat daarin de leer van wedervergelding verkondigd wordt.

Onbevoegden en Indringers.

SLOT.

En Duitsch dichter heeft eens met reden gezegd:

Wer den Dichter will verstehn,
Muss ins Land des Dichters gehn.

Dat is: wie een dichter wil begrijpen, moet het land des dichters bezoeken.

Hierin ligt een waarheid, die geldt van alle schrijvers van beteekenis. Om hen wel te verstaan, moet men hun land en volk zoo al niet bezoeken, dan toch min of meer kennen. Natuurlijk is zien uit eigen oogen het best, vooral wanneer het landen betreft, van het onze zeer verschillend.

Als ik in een Grieksch boek uit den klassieken tijd lees: „Hij klopte op de deur en trad naar buiten,” dan is dit zonder meer den meesten onbegrijpelijk. Toch is de zaak in orde. Want bij de oude Grieken gingen de deuren veelal naar buiten open. Wie uit moest, klopte van binnen om den voorbijganger te waarschuwen, die anders licht de deur tegen het lijf kreeg.

Is reeds bij de boeken der oude Grieken en Romeinen vaak verklaring noodig, nog veel sterker geldt dit voor wat komt uit het Oosten, waar volk, leefwijze, zeden en gewoonten, in één woord, alles verschilt van hetgeen wij Westerlingen dagelijks zien. Wij wijzen slechts op het voetwasschen, het aanliggen bij de maaltijden, de verdeling van den dag, het groeten en zoo veel meer. Onze vaders hebben dikke boeken geschreven, zoogenaamde „Joodsche oudheden,” ter noodige toelichting van de uitdrukkingen der Schrift. En nog telkens zien dergelijke boeken het licht.

Wat ik hierboven zei, geldt min of meer ook voor alle vertalingen. Een Engelschman, een Duitscher, een Franschman, een Noor leven anders dan een Nederlander, hun land en omgeving zien er anders uit dan bij ons. Hun gedachtengang en wijze van doen draagt een nationaal stempel. En al is het verschil met ons niet altijd even groot, verschil is en blijft er, en dat komt natuurlijk ook in de boeken uit.

Ieder, die boeken leest uit Duitschland of uit Scandinavië afkomstig, bespeurt hoe bijv. de Christenen aldaar het zeer luchtig opnemen met Zondagsrust en Zondagsheiliging. Zij reizen op Zondag, gaan des morgens naar de kerk en 's middags naar een pleziertuin. In de jaren van mijn voorzitterschap van het Nederlandsch Jongelings-Verbond, maakte ik te Berlijn met de Jongelingsvereniging kennis. De tot haar behoorende knapenvereniging maakte op Zondag uitstapjes, eerst een kerkgang, dan allerlei pret. Toen ik daarop aanmerking maakte, kreeg ik ten antwoord, dat de leider der zaak toch een bekeerde man was. In Engeland kan het gebeuren, dat men berispt wordt over het rooken in de open lucht, enz. In al zulke gevallen, die den Nederlandschen lezer vreemd zijn, moet de vertaler weten, wat hem te doen staat, opdat de lezer de vreemde toestanden versta. Menig Christen ten onzent ergert zich aan den Deutschen Zondag, en verwacht, dat tegen laksheid in dezen ook de vertaling getuige. Veel wijsheid is hierbij noodig.

Ten slotte is het bijna onmisbaar, dat schrijver en vertaler min of meer eens geestes kinderen zijn, dat zij althans in hoofdzaak één levensbeschouwing hebben, en vooral over de hoogste dingen eenstemmig denken. Een Christelijk werk kan kwalijk door een ongeloofige goed worden overgebracht; wie geen gevoel heeft voor humor, blijve van humoristische boeken af, enz.

Vertalen is weergeven in anderen vorm, zonder aan het wezen schade te doen. Dat is dikwijls hoogst moeilijk. Daarom is het getal goede vertalers zeer klein, en zijn goede des te meer te waardeeren. A. J. HOOGENBIRK.